

Слободан Павловић

БЕЛИЋЕВ ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП
ИСТОРИЈСКОЈ ГРАМАТИЦИ
(ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ СРБИСТИКЕ)

1. Увод. Филолошко образовање А. Белић отпочиње школске 1894/95. године на Филолошко-историјском одсеку Велике школе у родном Београду, где слуша предавања Љубомира Стојановића. Већ следеће школске 1895/96. г. универзитетско школовање наставља на Новорусијском универзитету у Одеси, где остаје четири семестра, да би школске 1897/98. и 1898/99. г. на Московском универзитету наставио студије славистике код руског младограматичара Ф. Фортунатова (Стевановић 1976: 6–8). Школске 1899/1900. г. похађа докторске студије на Лајпцишком универзитету код најзначајнијих младограматичара свог времена К. Бругмана, А. Лескина, Е. Виндиша и Е. Сиверса (Стевановић 1976: 8). У Лајпцигу је одбранио докторску тезу *Развитак деминутивних и амплификативних суфикса у словенским језицима*.

Целокупно Белићево образовање у Русији и Немачкој одвијало се, дакле, у младограматичарском контексту. Доцније као зрео лингвиста Белић ће истаћи да су га свих тих студентских година мучила глотогонијска питања, за која његови професори, младограматичари уопште нису били заинтересовани (1998: 396). Вечна питања филозофије и науке, којима је млади Белић био склон, престала су бити актуелна у другој половини XIX века када је позитивизам – формулисан неколико деценија раније учењем француског мислиоца О. Конта – загосподарио и у природним и у друштвеним наукама. Задатак научника било је посматрање појава, регистровање факата и елементарно уопштавање, а све остало је третирано као метафизика, која не заслужује научну преокупацију (Алпатов 2005: 91). Ни у лингвистици од седамдесетих година XIX столећа, као ни у време Белићева школовања није било места за неуочљиве појаве и концепције које не би биле фактографски проверљиве. Феномен народног духа, порекла језика и језичке стадијалности оцењују се као метафизички проблеми, а свака класификација језика сем генетске третира се као

ненаучна. Фонетичари младограматичарске оријентације ограничавају своја проучавања на регистрацију факата добијених експерименталним путем, не показујући притом интересовање за теоријско осмишљавање описаних појава. Основна својства младограматичарског приступа језику била би: 1) фокусираност на индивидуални говор и дијалекте као реална остварења конкретних језика, што је у складу са позитивистичким поимањем језика као индивидуалне психофизиолошке делатности; 2) преферирање описа историје живих језика, односно писмено фиксираних језика у односу на реконструкцију језика без писаних извора; 3) усмереност на опис гласовних закона као основних механизма језичких промена; 4) атомизам у описима језичких појава настао као последица одсуства системског приступа језику и сл. (уп. Головин 1977: 292). Главни покретач језичке промене у младограматичарској визури јесте, дакле, гласовни закон (уп. Суботић 2002: 61). Гласовни закони делују аутоматски – они су дефинисани као промена једног гласа [a] у други глас [b] конкретног језика [L] у одређеним синтагматским позицијама [P] на датом стадијуму језичког развоја [T] (Журавлев 2004а: 45):

$$L \left\{ \frac{a > b}{P} \right\} T$$

Гласовне промене које нису аутоматске тумаче се деловањем психолошких фактора. Тако би психолошки мотивисане промене биле *метатеза*, *асимилација*, *дисимилација*, *аналогија* и сл. (уп. Штајнтал 1860: 93–179; Остхоф/Бругман 1878: IV). Аналогија има посебан значај у тумачењу морфолошких измена будући да на том граматичком нивоу бројне иновације нису могле бити објашњене деловањем гласовних закона. За разлику од гласовног закона, аналошка промена – како примећује Х. Хирт – нема законско утемељење,¹ па је младограматичарска методолошка препорука била да се аналогiji прибегава само уколико гласовни закон закаже.² Стога бугарски лингвиста В. Георгијев (1969: 88–89) и истиче да су младограматичари спознали суштину гласовних закона, али им је бит морфолошких законитости остала страна (уп. и Журавлев 2004а: 43). Ипак, како аналошко тумачење замене једног наставка другим обично подразумева укрштање две или

¹ Х. Хирт истиче: „Es gibt auf dem Gebiet der Analogiebildungen keine festen Gesetze, und man muß sich daher erst im Laufe seiner Studien ein Gefühl dafür erwerben, was wahrscheinlich ist und was nicht“ (1927: 123).

² Уп.: „unser nach bestem willen streng eingehaltenes princip ist es, erst dann zur analogie zu greifen, wenn uns die lautgesetze dazu zwingen“ (Остхоф/Бругман 1878: XVII).

више парадигми, младограматичарски приступ морфолошкој промени много је ближи системском проучавању језичке структуре него њихов опис гласовних промена. Наиме, реализацију гласовних закона младограматичари посматрају на синтагматском, али не и на парадигматском плану, док се аналогиије разматрају првенствено у парадигматици, а ређе и у синтагматици.

2. Белићев приступ историјској фонетици. Младограматичарски приступ гласовној промени готово је програмски изложен у Белићевом тумачењу *Гласовних закона*, датом у уводу историјске фонетике српског језика. „Гласови се мењају или по природи својој или под утицајем нарочитих прилика”, каже Белић (1999: 59), „и у оним говорима у којима се врши промена – она је доследна [...]. Отуда је правило савремене лингвистике: да гласовни закони не знају за изузетке”.³ Из младограматичарске перспективе сваки глас језика представља специфичну супстанцу дефинисану материјалним (акустичким, тј. артикулационо-физиолошким) својствима, која нису условљена односом према осталим елементима гласовне парадигме (Журавлев 2004а: 28), а управо се такав приступ гласу препознаје и у Белићевом тумачењу фонетског развоја српског језика. Недостатак парадигматске перспективе посматрања отежавао је дефинисање материјалних својстава гласа у дијахроној перспективи, али и уочавање системских узрока гласовних промена.

Тако на пример, А. Белић (1999: 81) за првобитну вредност гласа јат узима непотпун дифтонг [iĕ] чија је прва компонента била ослабљено [i], а друга затворено [ĕ], и то стога што из такве вредности „можемо са лакоћом”, како он каже, „извести и гласове нашег језика као и звуке-заменике јата у другим словенским језицима”. Парадигматска анализа чињенице да се праиндоевропско дуго [ō] отвара у дуго [ā], као што се кратко [ǎ] затвара у кратког [ǒ] сугерише, међутим, да је прасловенско јат – настајало између осталог од праиндоевропског дугог [ē] – морало бити отвореније од кратког [ĕ]. Осим тога, оно је морало бити дифтонг или дифтонгоид пошто је у процесу затварања сведено на затворено [ĕ] мимоилазећи притом средњовисоко [e] (уп. Ивић 1998: 342). Узрок монофтонгизацији дифтоншког или дифтонгоидског јата Белић не тра-

³ Уп. констатацију Х. Остхофа и К. Бругмана (1878: XIII): „Aller lautwandel, so weit er mechanisch vor sich geht, vollzieht sich nach ausnahmslosen gesetzen, d. h. die richtung der lautbewegung ist bei allen angehörigen einer sprachgenossenschaft, ausser dem fall, dass dialektspaltung eintritt, stets dieselbe, und alle wörter, in denen der lautbewegung unterworfenen laut unter gleichen verhältnissen erscheint, werden ohne ausnahme von der änderung ergriffen“.

жи, мада тај узрок произилази из саме познопрасловенске вокалске парадигме, у којој јат није имало одговарајућег парњака дифтоншке или дифтонгоидске природе, па је системски квалитативно мењано. Такво закључивање није се, међутим, могло извести из младограматичарске перспективе будући да она не рачуна с вокалском парадигмом, тј. с вокалским троуглом или четвороуглом.

Из младограматичарске перспективе А. Белић приступа и проблему дифтоншке рефлексације вокалног [џ], регистроване у српским споменицима насталим у источној Херцеговини и источној Босни. Он позитивистички региструје један гласовни факат, али типично младограматичарски не поставља питање зашто се овај рефлекс јавио (1999: 72–73). Одговор опет лежи у структури вокалног троугла старосрпских јекавских говора у којима се међу вокалима задњег реда, као противтежа дифтоншкој вредности јата, развија дифтоншка вредност старог вокалног [џ]. Наиме, ради постизања системске симетрије, како примећује П. Ивић (1998: 384–385), наспрам затвореном [ѣ] као континуанту јата настаје и затворено [ѡ] као континуант старог вокалног [џ]. Потом се на делу српског језичког простора затворено [ѣ] и затворено [ѡ] дифтонгизује у [иѣ], односно [ѡѣ], како би се направио довољан фонетски отклон према суседним вокалима [е] односно [и] с једне стране, и [о] односно [у] с друге стране. Наравно, за такво сагледавање системских односа ваљало је усвојити нове фонолошке постулате структуралне лингвистике, које у србистику уносе лингвисти друге половине XX столећа.

Формулисањем гласовног закона младограматичари одговарају на питање како је дошло до промене једног гласа у други, а за лингвистичким одговором на питање зашто се то догодило они не трагају. Тај одговор се лингвистички могао формулисати тек померањем фокуса истраживања са спољашњих на унутрашње, системске узроке гласовних промена. Пре структурално оријентисане фонологије ти узроци су тражени у 1) клими, 2) економији, 3) усвајању говора, 4) индоленцији говорног апарата, 5) аналогiji и сл. (уп. Грамон 1933: 166–171; Журавлев 2004б: 24–25). Са сличним уверењем и Белић констатује да „када се језик предаје млађим поколењима, она не копирају апсолутно тачно гласове које добивају, већ их у извесном правцу мало померају. Када се та померања скупе у довољној количини, она дају извршену замену дотичних гласова” (1999: 58). Идеју генерацијски блиског Алексеја Шахматова, по коме је историја конкретног гласа у тесној вези са целим гласовним системом (Шахматов 1900: 35), А. Белић у својој историјској фонетици није применио. У студији *О језичкој природи и језичком развоју* – полемишући с једним од утемељивача фонологије Н. Трубецким – А.

Белић (1998: 321–326) оперише структуралним појмовима фонеме и фонолошког система, вокалског троугла и четвороугла, али критички истиче да „ти системи не показују никакве унутрашње органске целине. Јер они не значе такву узајамну повезаност да се морају, кад се један њихов члан измени, и сви остали чланови изменити” (1998: 326).⁴ Он, дакле, не прихвата структурално становиште по коме су кључни импулси гласовне промене, заправо, унутрашњи системски фактори као што су „принцип економије и тежња да се поједноставе преоптерећени модели” (Ивић 1998: 17). У историјској фонетици А. Белић, очигледно, остаје веран младограматичарској традицији.

3. Белићев приступ историјској морфологији. Увођењем појма аналогije у морфолошку анализу младограматичари су начинили велики искорак у историјскограматичким истраживањима. Они, међутим, аналогiji приступају као аномалији, односно као одступању од гласовног закона. Структура граматичког наставка тумачи се првенствено из перспективе деловања гласовног закона, а оно што се не може тако протумачити посматра се као продукт аналошког процеса (Журавлев 2004б: 44). Структурално оријентисана историјска морфологија наставак односно граматему посматра као део система чијим је оквиром морфема одређена. Аналогija се у том смислу поима као израз деловања граматичких, тј. морфонолошких, морфолошких, синтаксичких и семантичких закона (Журавлев 2004б: 44), а не као одступање од гласовног закона мотивисано психолошким факторима, како је то сматрао, рецимо, младограматичар Х. Паул (1960: 128). Велики заокрет у поимању граматичке аналогije начинио је руски лингвиста В. Богородицки, који 1895, дакле исте оне године када почиње Белићево образовање у Русији, објављује свој програмски рад *О основним факторима морфолошког развоја језика у коме аналогiji додељује кључну улогу у морфолошким*

⁴ Структуралиста Трубецки (1929: 65) тврдио је управо супротно: „Jede Lautveränderung, die etwas im phonologischen Sinne verschiebt, zieht andere Lautveränderung nach sich, durch die das ganze System entsprechend umgebaut und in Ordnung gebracht wird“. Две године касније то ће истаћи и Р. Јакобсон (1931: 248): „Ein Lautwandel kann nur dadurch begriffen werden, daß man seine Funktion im Sprachsystem klarlegt“. За историјат фонолошких идеја од значаја је чињеница да се свест о системском значају гласовне промене јавља још крајем XIX столећа. Тако још у време Белићева школовања К. Луик (1896: 317) – разматрајући енглеске гласовне промене – примећује: „Zwischen den im Lautsystem benachbarten Lauten sowohl wie auch zwischen den darin symmetrischen bestehen also Beziehungen, welche bewirken, dass die Bewegung eines von ihnen häufig auch Veränderungen bei anderen hervorruft“.

променама (1895: 223–237), да би две деценије касније аналошким процесима приписао статус закономерних појава.⁵ Вероватно не случајно, овакав став заступа и А. Белић тврдећи да аналошка уједначавања „нису ништа друго него нови језички појави, основани на вези по сличности који су толико исто законити и умесни колико и гласовни закони” (1999: 61). Овакав став В. Богородицког и А. Белића најава су новог приступа у историјској морфологији и јасан отклон од стандардног младограматичарског поимања граматичке аналогije као аномалије.

В. Богородицки (1895: 125–130), а уз ослонац на њега и Г. Иљински (1916: 357), разликује 1) унутрашњу или материјалну аналогiju, која се реализује унутар исте парадигме и 2) спољашњу или формалну аналогiju, која подразумева уједначавање облика различитих парадигматских образаца.⁶ Мада те типове аналогije не образлаже, А. Белић их је свестан. Тако, на пример, разматрајући развој српских двојинских форми *очију*, *ушију*, односно *очима*, *ушима* из прасловенских форми **оѡъји*, **иѡъји*, односно **оѡъта*, **иѡъта*, он истиче да је „и из ном. и акуз. ушло и у ген. лок. и дат. инстр. онако од прилике како је од броја *двѣ* било *ѣ* у *двѣма*, па је ушло у генитив – *двѣју*” (Белић 1931: 114), чиме недвосмислено испољава свест о могућностима унутарпарадигматског уједначавања. Примери деловања међупарадигматских аналогija у Белићевој историјској морфологији су бројни – тако се, на пример, локативно -у код именица мушкога и средњега рода **(j)ǫ*-промене тумачи утицајем именица **и*-промене. Дакле, од прасловенског **rodě* или **koīi* настаје српско *роду*, односно *коњу*, према прасловенском и старосрпском **syni* (1999: 163). А. Белић очигледно примењује одговарајућа теоријска решења и када их не образлаже.

Дајући аналогiji законски статус, Белић одступа од типично младограматичарског приступа, по коме је главни генератор језичке промене гласовни закон, док је аналогija психолошки мотивисано одступање од тог закона. Ипак, он и овде остаје делимично у младограматичарском теоријско-методолошком оквиру будући да своје виђење аналогije не ослобађа младограматичарског психологизма,

⁵ Уп.: „процессы аналогии въ языкѣ являются тоже закономерными, какъ и процессы фонетическіе; эта закономерность обнаруживается въ томъ, что образованіе по аналогіи въ каждомъ языкѣ обычно выдерживаютъ определенное, характерное для данного языка, направленіе“ (Богородицки 1917: 109–110).

⁶ Тако Г. Иљински (1916: 357) истиче: „слѣдуетъ отличать случаи вліянія парадигмъ склоненія другихъ основъ отъ явленій вліянія одного падежа на другой внутри данной системы“.

кога се уосталом није одрекао ни Богородицки (уп. 1895: 222). Наиме у студији *О језичкој природи и језичком развоју* – тумачећи генитивно *-е* код именица женског рода **ā*-промене, развијено аналошким уједначавањем према именицама **jā*-промене – А. Белић (1998: 317), каже „јасно је да су овде чисто духовни узроци извршили по ремећај који са гласовном променом даног гласа има само посредне везе”. Тек ће структуралиста Р. Јакобсон (1962: 47, 233) експлицитно одбацити младограматичарски психологизам истичући да су психолошки фактори у дефинисању аналогичности ирелевантни. Тражење узрока аналошких уједначавања у самом систему који се настоји решити аломорфске дисперзивности постаће одлика дијахроне морфологије током друге половине XX столећа. Ипак, Белићева тумачења српских морфолошких промена нису у опреци са суштином структурално дефинисаног морфолошког закона по коме је морфолошка промена смена једног аломорфа $[m_1]$ другим аломорфом $[m_2]$ конкретног језика $[L]$ у одређеним синтагматским позицијама $[P]$ на датом стадијуму језичког развоја $[T]$ (Журавлев 2004б: 45):

$$L \left\{ \frac{m_1 \leq m_2}{P} \right\} T$$

4. Белићев приступ синтагматици као генератору морфолошких промена. Оно што је код Белића иновативно – како у односу на младограматичаре, тако и у односу на структуралисте – јесте истицање значаја синтагматике у процесу аналошког уједначавања, односно морфолошких промена. У студији *О језичкој природи и језичком развоју* – разматрајући формализацију падежних односа – он истиче да „синтагме при све већем развоју језика, све више у границама једног падежа развијају нова падежна значења”, па отуда „значај падежних обележја слаби још више, и једини носилац падежног односа остаје синтагма. Тако је у енглеском језику, а у томе се правцу развијају и други европски језици” (Белић 1998: 520). Управо су се стога у српском језику, конкретизује Белић, „облици датива, инструментала и локатива [множине] могли сасвим изједначити: они уствари нису били прави носиоци различитих значења, него њихове синтагме” (Белић 1998: 413). Тај је процес потпомогнут употребом предлога „који су постали од прилога и прилошких синтагама”, а „садржавајући у себи и опште значење зависних падежа и њихову различиту реализацију, такви прилози су се слагали са зависним падежом именице”, чинећи падежни наставак све излишнијим (Белић 1998: 520).

Оваквим иступањима Белић открива структурално-синтаксичке механизме морфолошке редукције падежног система, чиме јасно антиципира модерну теорију синтаксичке конфигуративности, која се у оквири-ма генеративне граматике, тј. генеративне *теорије управљања и везивања* (Government and Binding Theory) развија од осамдесетих година XX столећа. Та је теорија израсла из типолошког конфронтирања *синтаксичке неконфигуративности*, својствене неиндоевропским, али и архаичним индоевропским синтаксичким системима без изграђене реченичне хијерархије,⁷ са *синтаксичком неконфигуративношћу*, која се у савременим индоевропским језицима испољава кроз изграђену централизовану реченицу и фразне структуре – односно оно што Белић назива синтагмом (уп. Вебелхут 1984–1985: 203). Померањем фокуса истраживања са неиндоевропских на индоевропске језичке системе уочено је да је праиндоевропска синтакса била доминантно неконфигуративна,⁸ те да се синтаксичка генеза индоевропских језика креће од праиндоевропске неконфигуративности (с наглашеном морфолошком парадигматиком, па између осталог и мноштвом падежних наставака) до савремене мање или више изражене конфигуративности (с наглашеном синтагматиком у којој падежни наставак губи на значају).⁹

Конституисањем предлошке фразе у индоевропским језицима падежни наставак губи на релевантности, како примећују Џ. Хјусон и В. Бубеник, пошто предлог стиче статус фразног језгра и синтагмат-

⁷ Неизграђеност реченичне хијерархије испољава се, поред осталог, кроз слободан ред речи, широко заступљеност нулте анафоре, синтаксичку дисконтинуираност именске фразе, одсуство динамизма именске фразе (на релацији актив – пасив) и развијен падежни систем (уп. Павловић 2013: 11–13).

⁸ Након генеративно усмерених истраживања синтаксичке конфигуративности махом неиндоевропских језика, током осамдесетих година прошлог века (уп. Јелинек 1984; Марац/Мујскен 1989), уследила су све интензивнија истраживања овог феномена у индоевропским језицима, и то у немачком (Вебелхут 1984–1985), латинском (Лураги 2010) и у индоевропским језицима уопште (с фокусом на развој предлошких конструкција) (Хјусон/Бубеник 2006).

⁹ Како Џ. Хјусон и В. Бубеник истичу (2006: 28), „this typological shift may be described as a drift, where some languages and language families have drifted further than others in the change from a grammar that depended on a very large number of paradigmatic contrasts while allowing for free word order, to a grammar that eliminated most of the paradigms and required a variety of fixed word orderings“. Из ове теоријско-методолошке перспективе, као изразито конфигуративни језици означени су француски, шпански, италијански и енглески; нешто мање конфигуративним сматра се руски; док би парцијално конфигуративни били немачки, северногермански језици (као што су шведски и исландски), румунски, бугарски и сл. (уп. Голумбија 2004: 15).

ског коиндикатора синтаксичко-семантичке улоге предлошке фразе,¹⁰ што је Белић утврдио још пола столећа пре генеративиста.¹¹ Оно што су Џ. Хјусон и В. Бубеник учили конфронтирањем различитих индоевропских језика А. Белић је схватио анализирајући стање деклинационог система на српском језичком простору – на коме се аналитичка деклинација српског југоистока (детаљно размотрена још 1905. године у студији *Дијалекти источне и јужне Србије*) сучељава синтетичкој деклинацији српског северозапада. Историјски развој конфигуративне синтаксе последица је, између осталог, синтагматског редефинисања старих неконфигуративних адвербијала у конфигуративне предлоге или послелоге, сматрају Џ. Хјусон и В. Бубеник,¹² а управо је то и смисао Белићевог виђења синтагматике као генератора уједначавања падежних облика, па на крају и потпуне анализације деклинационог система. Дакле, одговарајући „стваралачки” процеси, испољени у синтагматици, покрећу „градилачке” механизме, који се манифестују у парадигматици (уп. Белић 1998: 397). Ту су А. Белић, с једне стране, и Џ. Хјусон и В. Бубеник, с друге стране, у потпуном сагласју, само што је то Белић констатовао целих пола столећа пре Џ. Хјусона и В. Бубеника.

5. Закључак. Као ученик младограматичара А. Белић у својим историјскограматичким студијама остаје мање-више веран овом теоријско-методолошком усмерењу – у историјској фонетици он је у потпуности младограматичар, док је у историјској морфологији, под

¹⁰ Уп.: „If the preposition is accepted as the head of the phrase, the cases of the noun become less relevant, and they may be reduced in number. If this is accompanied by bleaching of certain of the prepositions (e.g. à and de in French), then certain PPs may come to have meanings abstract enough to completely replace even the canonical oblique cases, as has happened in most Germanic and Romance languages. Further evolution leads to the creation of a very abstract core set of adpositions, which in certain Indo-European languages have replaced the original case system in whole or in part“ (Хјусон/Бубеник 2006: 48).

¹¹ А. Белић се овом проблематиком темељно бави у другом тому своје студије *О језичкој природи и језичком развоју*, која је први пут објављена у Београду 1959. године, а коју Џ. Хјусон и В. Бубеник – упркос чињеници да је њихово учење већ ту суштински образложено – не помињу нити једном речју. То је показатељ колико промотери модерних лингвистичких учења могу превидети деценијама, а некада и столећима старе идеје и огрешити се о њихове ауторе.

¹² Уп.: „The historical emergence of configurational syntax in Indo-European languages was a direct result of the use of the adverbial particles of the protolanguage as adpositions (prepositions or postpositions) to clarify the ambiguities of nominal case“ (Хјусон/Бубеник 2006: 357).

утицајем руске лингвистичке школе, начинио отклон према класичном младограматичарском приступу аналогји. Наиме, за Белића су аналошка уједначавања законита колико и гласовни закони. Потпуна новина Белићевог историјскограматичког учења јесте препознавање синтагматике као генератора морфолошких промена, чиме су недвосмислено антиципирана савремена генеративистичка учења о фразним структурама у конфигуративној синтакси.

Величина Белића као историчара језика, али и лингвисте проистиче из чињенице да је он (попут Даничића) описао развој српског језика из теоријско-методолошке перспективе лингвистичког правца у коме је формиран као научник. То што ми и данас тај опис користимо као најтемељнији приказ српске историјске граматике знак је слабости савремене србистике, која након Белићевог младограматичарског приступа историјском развоју српског језика није успела понудити у теоријско-методолошком смислу актуелнији, а притом и системски заокружен опис развоја српских граматичких структура.

ЛИТЕРАТУРА

- Алпатов 2005:** В. М. Алпатов, *История лингвистических учений*, Москва: Языки славянской культуры.
- Белић 1905:** А. Белић, „Дијалекти источне и јужне Србије”, *Српски дијалектолошки зборник*, I, 1–715.
- Белић 1931:** А. Белић, *О двојини у словенским језицима*, Београд: СКА.
- Белић 1998:** А. Белић, *Општа лингвистика*, Изабрана дела Александра Белића, том 1, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Белић 1999:** А. Белић, *Историја српског језика (Фонетика. Речи са деκлинацијом. Речи са конјугацијом)*, Изабрана дела Александра Белића, том 4, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Богородицки 1895:** В. А. Богородицкiй, „Объ основныхъ факторахъ морфологическаго развитiя языка”, *Русскiй филологическiй вестникъ*, XXXIII/1–2, Варшава, 219–251.
- Богородицки 1917:** В. А. Богородицкiй, *Краткiй очеркъ сравнительной грамматики арiо-европейскихъ языковъ*, Казань: Типо-литографiя Университета.
- Вебелхут 1984–1985:** G. Webelhuth, German is Configurational, *The Linguistic Review*, 4, Berlin, 203–246.

- Георгиев 1969:** В. Георгиев, *Основни проблеми на славјанската диахронна морфологија*, Софија: БАН.
- Головин 1977:** Б. Н. Головин, *Введение в языкознание*, Москва: Высшая школа.
- Голумбија 2004:** D. Golumbia, *The Interpretation of Nonconfigurationality*, *Language & Communication*, 24, Amsterdam, 1–22.
- Грамон 1933:** М. Grammont, *Traité de phonétique*, Paris: Ch. Delagrave.
- Журавлев 2004а:** В. К. Журавлев, *Дияхроническая фонология*, Москва: УРСС.
- Журавлев 2004б:** В. К. Журавлев, *Дияхроническая морфологија*, Москва: УРСС.
- Ивић 1998:** П. Ивић, *Расправе, студије, чланци (1. О фонологији)*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Иљински 1916:** Г. А. Ильинский, *Праславянская грамматика*, Нџжин: Печатникъ.
- Јакобсон 1931:** R. Jakobson, *Prinzipien der historischen Phonologie*, *Travaux du Cercle Linguistique de Prague*, 4, Prague, 247–256.
- Јакобсон 1962:** R. Jakobson, *Selected Writings. Vol. 1*, The Hague: Mouton.
- Јелинек 1984:** E. Jelinek, *Empty Categories, Case, and Configurationality*, *Natural Language and Linguistic Theory*, 2, Berlin, 39–76.
- Луик 1896:** К. Luick, *Untersuchungen zur englischen Lautgeschichte*, Straßburg: Verlag von Karl J. Trübner.
- Лураги 2010:** S. Luraghi, *The Rise (and Possible Downfall) of Configurationality*, *Continuum Companion to Historical Linguistics*, Silvia Luraghi, Vit Bubenik (eds.), London – New York: Continuum International Publishing Group, 212–229.
- Марац/Мујскен 1989:** L. Marác, P. Muysken (eds.), *Configurationality: The Typology of Asymmetries*, Dordrecht: Foris Publications.
- Остхоф/Бругман 1878:** Н. Osthoff, К. Brugmann, *Morphologische Untersuchungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. Erster Theil*, Leipzig: Salomon Hirzel.
- Паул 1960:** Г. Пауль, *Принципы истории языка*, Москва: Издательство иностранной литературы.
- Павловић 2013:** С. Павловић, *Узроци и механизми синтаксичких промена у српском језику*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Стевановић 1976:** М. Стевановић, „Живот и дело Александра Белића”, у: *Зборник радова о Александру Белићу* (ур. М. Стевановић), Београд: САНУ, 3–52.
- Суботић 2002:** Lj. Subotić, *Istorijska lingvistika*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Трубецки 1929:** N. Troubetzkoy, *Zur allgemeinen Theorie der phonologischen Vokalsysteme*, *Travaux du cercle linguistique de Prague*, 1, Prague, 39–66.

- Хирт 1927:** Н. Hirt, *Indogermanische Grammatik (Theil I: Einleitung, I. Etymologie, II. Konsonantismus)*, Heidelberg: Carl Winter.
- Хјусон/Бубеник 2006:** J. Hewson, V. Bubeník, *From Case to Adposition: The Development of Configurational Syntax in Indo-European Languages*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Шахматов 1900:** А. А. Шахматов, „Разборъ сочиненія проф. Яна Гебауера (Historická mluvnice jazyka českého)”, *Сборникъ Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ*, 66/6, Санктпетербургъ, 17–105.
- Штајнтал 1860:** Н. Steintal, Assimilation und Attraktion, psychologisch beleuchtet, *Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprachwissenschaft*, I, Berlin, 93–179.

Слободан Павлович

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД
А. БЕЛИЧА К ИСТОРИЧЕСКОЙ ГРАММАТИКЕ
(ВКЛАД В ИСТОРИЮ СЕРБСКОЙ ФИЛОЛОГИИ)

Резюме

В настоящей работе рассматриваются теоретические и методологические основы исследования А. Белича по исторической грамматике сербского языка. Белич учился у младограмматиков Ф. Фортунатова (Московский университет), А. Лескина, Г. Остхофа и К. Бругмана (Лайпцигский университет) и во многом он был близок к методологическим принципам младограмматического направления, предлагая одновременно оригинальное решение многих теоретических вопросов. Им принимается младограмматический постулат о безысключительности звуковых законов, но тут же подчёркивается что процессы аналогии в языке являются тоже закономерными, как и процессы фонетические. Пытаясь найти причины морфологических изменений, Белич разработал оригинальную концепцию синтагматики, которая лежит в основе формального выравнивания падежей. Таким образом, он предвосхитил современную теорию конфигурационного синтаксиса, по которой утрата именного склонения связана с развитием фразовых структур.